

inventeringarna. Han bidrog också till att från 1920-talets slut bredda Nordiska museets fältundersökningar från allmogebebyggelse till prästgårdar, herrgårdar, städer och hantverk, och åren innan han blev professor medverkade han också till de nya pedagogiska och funktionalistiskt inriktade utställningarna på museet.

I det avslutande kapitlet görs återkopplingar till avhandlingens centrala teman, med vissa poänger, men blandningen av upprepningar och nya associationer gör kapitlet mindre stringent. Därutöver sätter jag ett frågetecken vid hur den fortsatta utvecklingen under 1900-talet beskrivs; även om ambitionen inte varit en djupare analys tror jag att vissa centrala element kunde ha förtydligats. Som författaren skriver gjorde sig tankestilen från 1900-talets början visserligen gällande ända fram till efter seklets mitt – ett exempel är Folklivsforskar- och folkminneskongressen i Åbo 1959, med temat ”Den gamla bondekulturens upplösning”. Men det fanns andra, starka parallella strömningar som inte nämns. Det funktionalistiska synsättets genombrott är en sådan, det växande intresset för samtiden ett annat. Kanske kunde år 1965 ha valts som en signifikant slutpunkt för författarens avslutande reflektion? Då skildes Skansen från Nordiska museet, Allmogeaavdelningen och Högreståndsavdelningen avskaffades och deras respektive fältundersökningsavdelningar slogs ihop till Kulturhistoriska undersökningen. Proveniensprincipen etablerades i arkivet, dvs. att fältundersökningarnas material i fortsättningen hölls samman i stället för att splittras upp på olika ämneskategorier. På så vis blev detta år brytpunkten mellan den vetenskapssyn som hade etablerats i det tidiga 1900-talets fältarbeten och 1970-talets nya etnologi och museipolitik. Ambitionen att utföra byggnadsdokumentationer och annat fältarbeten mattades inte av, men tog sig nya former.

Trots mina kommentarer och synpunkter representerar Karin Gustavssons avhandling ett viktigt och omfattande arbete som innehåller mycket intressant material och ny kunskap. Det är ett komplicerat pussel som har lagts av skingrade spår, i en rekonstruktion av en praktik som skapade ett inflytelserikt forskningsmaterial och

som bidrog till att sätta dagordningen för 1900-talets etnologi. Avhandlingens ämne och frågeställningar är synnerligen relevanta också utifrån de senaste decenniernas ökade intresse för materialitet och materialisering. Boken är följaktligen ett viktigt tillskott till både etnologins ämneshistoria och i vidare mening till forskningen om hur vetenskaplig kunskap skapas genom samspelet mellan mänskliga och icke-mänskliga aktörer och deras praktiker, i olika sociomateriella kontexter.

Eva Silvén, Stockholm

Annie Woube: *Finding One's Place – an ethnological study of belonging among Swedish Migrants on the Costa del Sol in Spain*. Etnolore 35, Uppsala universitet 2014. 209 s., ill. ISBN 978-91-506-2424-3.

Annie Woubes avhandling *Finding One's Place* handlar om hur svenska ”livsstilmigranter” på Costa del Sol (här förkortat CDS) formar tillhörighet i sin transnationella tillvaro. Avhandlingens är 209 sidor lång inklusive käll- och litteraturförteckning, uppdelad på 7 kapitel. Den är skriven på engelska, och språket i avhandlingen är rakt och tydligt och saknar dessutom nästan helt korrekturfel, vilket gör läsningen behaglig. Avhandlingens syfte beskrivs i inledningskapitlet som ”att studera *hur tillhörighet skapas och ges mening i vardagliga praktiker* av migranter från Sverige på Costa del Sol i Spanien” (s. 15). Med ”tillhörighet” syftar Woube på *erfarenheter av inkludering* och *identifikation*, men också på sådant som att finna och förstå sin *plats* och *position* i en social värld, och att känna sig *emotionellt knuten* till den. Teoretiskt har avhandlingen fyra utgångspunkter. *Fenomenologiskt* intresserar Woube sig för livsvärld, praktik och intentionalitet. Med stöd i Sara Ahmed intresserar hon sig för de processer av orientering, desorientering och omorientering som migranterna uppvisar i berättandet om sina erfarenheter. I sin diskussion av *identifikation* som process betonas Anthias ”translocational positionality”: en

rörlig positionalitet som förändras i relation till migrationssamhället, hemlandet och den egna migrantgruppen. Migration blir i det här sammanhanget en rörelse i ett *transnationellt socialt rum*, där det blir viktigt att skilja ett transnationellt ”vara” från ”tillhörighet”. Migranternas erfarenheter och praktiker vill Woube beskriva som *diasporiska praktiker*, snarare än avgöra om de bör betraktas som en diaspora eller inte.

Woube har fältarbetat i fem perioder mellan 2009 och 2013, med längst vistelse januari till juni 2009. Hon har inspirerad av Kjell Hansen arbetat med *deltagande erfarenhet*, alltså en sinnlig, erfaraende etnografi, där hon som forskare deltagit i migranternas vardagsliv och olika aktiviteter. Till grund för avhandlingen ligger också upprepade samtalsintervjuer med tolv migranter som hon kom i kontakt med på olika sätt – en del slumpvis kontaktade i fält, andra genom kontakter innan fältarbetet, genom företag och genom ”snöbollsmetoden”. Intervjuerna följde ett mönster som tematiskt påminner starkt om avhandlingens disposition: vid första tillfället gavs plats för migrationsberättelser, sedan relationen till Sverige och Spanien, nästa tillfälle hur ett hem kan skapas, den fjärde om medborgarfrågor och nationella lojaliteter. Dessa kompletterades med kortare intervjuer med auktoriteter inom gruppen. Författaren har också använt sig av fältanteckningar från observationer och intervjuer.

Kapitlet *Narrating Migration Stories*, handlar om hur migrationsberättelser berättas, struktureras och görs betydelsefulla. Ett urval berättelser från migranter av olika kön och ålder, som migrerat vid olika punkter i livet, får illustrera likheter och olikheter i erfarenheterna. Migranterna organiserar sina berättelser i relation till stora berättelser om vår tid men också i relation till föreställningar om en ”lyckad migration”. Ibland framställer de sig som aktiva oberoende subjekt som gör val vilket förstås i relation till medelklassstillhörighet och en senmodern idé om identitet som projekt. I inledningskapitlet hävdas att den intervjuade och den intervjuande gemensamt skapar berättelserna, men detta får vi se ytterst lite av här (sällan syns forskarens

frågor eller stickreplikar). Här kan man fråga sig: om, som Woube hävdar, forskaren utgör *medskapare* till berättelsen – i vilken grad är det då den intervjuades klasserfarenhet som kommer till uttryck i berättelsen? Ibland ställs ödet i förgrunden som en aktör, och i något fall finns ett inslag av resignation, och berättaren blir nästan en passiv iakttagare till hur saker har utvecklats sig. En återkommande diskussion handlar om hur berättelserna sker i skärningspunkten mellan ett erfarenhetsrum och en förväntningshorisont. Att de inte bara berättar om vad den berättande varit med om utan också om vad som skall komma. Sammantaget bildar de här berättelserna en komplex bild av mobilitet och vändpunkter i de intervjuades liv.

Positioning Oneself and Others handlar om hur kollektiv tillhörighet formas genom positioneringar i olika uttryck och vardagliga praktiker i den svenska migrantgruppen på CDS. I fokus står hur migranterna i sina beskrivningar placerar sig själva, mellan sociala konstruktioner och individuellt aktörskap. Att känna eller umgås med lokalbefolkningen fungerar som ett socialt kapital bland migranterna, det skapar skillnad mot de svenskar som bara lever i den svenska enklaven. Språket fungerar på ett liknande sätt – som ett sätt att visa att man är en del av ett spanskt vardagsliv. Både gentemot ”andra” svenskar och mot britterna förekommer intressanta klassmarkörer – till de andra svenskarna räknas ”jetset”, de som spelar golf, och så britterna som blir ett slags ”vulgär” nedklassad grupp som går omkring med blek eller röd hy utan tröja på överkroppen. Västafrikanerna rasifieras tydligt, men sticker också ut för att de med sitt sätt att livnära sig med att sälja prylar längs stranden inte passar in i idéer om hur den här platsen kan eller bör bebos. Woube menar att CDS blir en plats där vita kroppar platsar, medan svarta kroppar inte gör det, de är ”out of place”. Eller är det snarare vissa vita kroppar som platsar? Där Woube väljer att särskilja klass och vithet (s. 96), så slås jag av tanken att det kanske snarare rör sig om olika ”vitheter” som fungerar mer eller mindre bra – och där det som inte fungerar handlar om skärningspunkten

mellan klass och vithet. Mest tydligt blir det kanske i talet om de alltför vita eller rödbrända och feta engelska kropparna, kroppar som ju också de är "out of place" för Woubes informanter.

Home on the Costa del Sol handlar om att göra sig hemmastadd, från att vara hemma i regionen CDS till hur materialiteter av olika slag gör hem. Utifrån Ahmed så menar Woube att "hem" är något som vi förstår först när vi lämnar det, och att reorienteringen då handlar om hur känslan av att höra hemma uppstår igen. I den här processen utgör materiella föremål "orienteringsredskap" – de hjälper oss att orientera oss och blir delaktiga i sociala relationer. För en deltagare är det som bäst när det är minst som "hemma", när det är som mest som semester och att "vara borta" att bo på CDS – t.ex. när han tar en kaffe i solen, läser tidningen och kanske tar en simtur. För en annan var uppväxtens hem, inte ett hem i den fenomenologiska meningen av en plats där man känner sig hemma och tillfreds, och där har CDS blivit ett projekt för att skapa sig ett hem i den meningen. För ytterligare en är hemmet en "hållplats" som hon säger – inte ännu ett säkert och stabilt hem och inte längre något främmande. I hemmen fungerar föremål, möbler och media som ett slags överbryggnings- och rumsliga avstånd, och ibland som ett slags påminnelser som bildar berättelser i sig.

Homeland Sweden handlar om hur Sverige är närvarande i en föreställning om hem, i vardagslivet, och om hur Sverige upplevs, förstås och värderas under resor i landet. Sverige är både ett fysiskt territorium som man kan leva i och resa till, och en grund för de intervjuades världssyn och vardagsliv. Informanterna erfar Sverige genom olika mediekanalet och de gör resor för att uppdatera sig på det lokala livet – oavsett om det handlar om en fika med kompisarna i Borås eller att komma hem till föräldrarnas gård. Men här finns också vad jag uppfattar som ett slags ambivalens, att de med tiden erfar en desorientering också med de platser i Sverige där de en gång känt tillhörighet: platser förändras, man

känner inte igen folk på gatorna längre. Migranten *deslokaliseras* både rumsligt och tidligt, och alieneras också där de en gång varit hemma. *The Swedish Collective formation on the Costa del Sol* undersöker hur kollektiv tillhörighet formas bland migranterna, t.ex. genom frivilligarbete, arbete i den svenska infrastrukturen och genom upprätthållande av svenska traditioner och högtider. Med sina evenemang, från organisationen av frivilligarbete för andra på kusten till bingo, föredrag och pubkvällar, så blir organisationer som svenska kyrkan, Club Nordico och SPF, noder i sociala nätverk bland svenskarna. Men tillhörighet formas också i högtider, inte minst i Luciafirandet som lockar både de engagerade och de som annars har lite distans till den svenska gruppen, och ett julfirande präglad av förhandling mellan olika traditioner, religioner och kalendrar. Svenska kvinnoföreningen står för ytterligare en tradition, en hattparad som både markerar klasstillhörigheter och ifrågasätter lokala könsstereotyper. Sammantaget menar författaren att de här olika inslagen blir delar i formandet av en diasporisk tillhörighet.

I det sjunde och avslutande kapitlet, med samma rubrik som avhandlingen, lyfts de mest centrala slutsatserna. Tillhörighet formas inom migrantgruppen, i relation till andra grupper på plats, och i relation till kontexter och miljöer i ursprungslandet, men påverkas förstås också av sådant som genus, klass, etnicitet, nationalitet och ålder. Den transnationella positionen är en position emellan – där det inte är möjligt att fullt ut bli en del i det nya landet och inte heller längre går att vara fullt ut en del av det gamla, men där positionen ändå utgör ett sätt att vara i världen. Migranterna förhåller sig till flera, månglokala kontexter, och trots alla interna skillnader medverkar de i det diasporiska svenska kollektivet. Det här kollektivet och dess olika arenor fungerar både som ett slags förlängning av välfärdsstaten (genom t.ex. skola och socialt arbete), och arbetar med att upprätthålla länken till ett gemensamt nationellt ursprung och iscensätta traditioner och högtider som i hög grad handlar om upprepning enligt nationella etablerade

mönster. Den transnationella tillhörigheten formas i en daglig rörelse mellan det välbekanta och skillnad eller särart, mellan närhet och distans. Det här utspelar sig mot en månglokal referensram präglad av samtidighet, resor och kommunikation och i kopplingen till ett svenskt diasporiskt kollektiv. Avhandlingen saknar summary, som en tjänst till läsaren hade en sådan varit välkommen.

Finding One's Place är på många sätt en bra avhandling: den är tydlig, rak och bidrar med ny kunskap. Mitt intryck är ett gediget etnografiskt arbete på flera olika slags arenor och ett noggrant intervjuarbete. Med sitt intresse för formandet av tillhörighet placerar sig avhandlingen i etnologins mittfåra. Som så mycket etnologi är avhandlingen både metodologiskt pluralistisk och teoretiskt eklektisk. Den teoretiska eklekticismen vilar på å ena sidan ett stråk av mer genomgående teori, såsom den återkommande diskussionen om orientering-disorientering-reorientering, och å andra sidan mer avgränsade diskussioner, om t.ex. narrativitet och materialitet. Eklekticismen ger uttryck för en pragmatisk hållning: vilka begrepp och perspektiv hjälper mig att förstå just detta? Men det riskerar också bli en genväg förbi frågor. Ett mindre eklektiskt förhållningssätt skulle tvinga författaren att, som det brukar heta, ”bråka” mer med både material och teori, även när teorin inte känns som det mest givna redskapet för att hantera föreliggande empiriska nedslag. Ibland ger de kortare teoretiska diskussionerna mer intrycket av ett slags utpekande av teoretiska referenser, än av att de tillför något till avhandlingens analys. Ett exempel på det här är referensen till Edward Bruner via Anna Johansson (s. 54), där Woube säger att ”We become the self-biographical stories we tell about our life” (sic). Det är ett starkt postulat, som jag tror att jag håller med om, men där jag skulle velat veta mer om vad det innebär och på vilket sätt det påverkar Woubes analys. Ett annat exempel är diskussionen om hattparaden, där Judith Butlers heterosexuella matris gör ett hastigt besök i texten på s. 181, för att i nästa mening följas av vad som ser ut som en anspelning på Laura Mulveys begrepp ”the male gaze”

(men utan hänvisning). Jag hade som läsare här behövt mycket mer vägledning för att kunna följa med i Woubes analys. Författaren hade behövt säga mer om vad begreppen betyder, och förklara för läsaren *hur* en heterosexuell matris och genus skapas i relation till varandra i just detta exempel, och hur en manlig blick formas just här. I de nämnda exemplen blir helt enkelt de teoretiska diskussionerna så kortfattade att inte bara den enskilda analysen blir otydlig, utan också teorins empiriska avgränsning. Varför blir inte den heterosexuella matrisen tillämplig på andra delar av materialet, och varför finns inte en manlig blick också i andra delar av analysen (t.ex. i diskussionen i kapitel 3 om vilka kroppar som platsar på Costa del Sol)?

En osäkerhet vid läsningen av avhandlingen uppstår kring vad jag skulle vilja beskriva som *teoretiskt intentionsdjup*. Två exempel får åskådliggöra detta. Avhandlingen laborerar som sagt med ett fenomenologiskt perspektiv, främst inspirerat av Sara Ahmed och hennes begrepp orientering. Orientering i sin tur hänger ihop med en omfattande fenomenologisk diskussion kring intentionalitet och riktadhet: enkelt uttryckt, att vi blir till i relation till världen, och medvetandet är ett medvetande *om* världen och fenomenen. Med en sådan utgångspunkt blir en del diskussioner i avhandlingen svåra att förstå. Woube menar t.ex. på s. 66 att berättelserna utgör rum som skapas *mellan* sociala konstruktioner och individuellt aktörskap. Här får jag intrycket av ett från de sociala konstruktionerna skilt aktörskap, ett subjekt som i kontrast till Ahmeds är något annat än de konstruktioner som betingar och betingas av henne. Här hade författaren behövt stanna upp och fundera: om det finns ett rum däremellan så är de åtskilda, och vad innebär det i så fall för min förståelse av berättelserna och/eller Ahmed? Och när Woube diskuterar levnadsberättelserna framstår rörelsen från en orientering i ursprungslandet, till en desorientering under flytten, till en reorientering i det nya landet, som en medveten, aktiv process. Den fråga som väcks hos mig är inte så mycket om det stämmer – det kan det mycket väl göra – utan på vilket sätt det här ut-

gör orienteringar i en *fenomenologisk* bemärkelse. Är det snarare orienteringar i en mycket mer pragmatisk bemärkelse – att vi riktar in oss på att bli hemmastadda, helt enkelt? På liknande sätt förhåller det sig med Kosellecks erfarenhetsrum och förväntanshorisonter, begrepp som myntats för att förstå historieskrivande med stora tidssvep och perspektiv. Som jag läser analyserna (på s. 47 resp. s. 54) så tycks Kosellecks begrepp användas för att peka på att de intervjuade berättar utifrån vissa erfarenheter och inför en uppsättning förväntningar på framtiden. Och då är frågan återigen alltså: på vilket sätt fungerar begreppen *teoretiskt* här, är det inte snarare frågan om erfarenhet och förväntan i en mycket mer pragmatisk bemärkelse?

Trots att detta är som jag påpekat en redan teoretiskt brokig avhandling så hade jag ändå gärna sett en utförligare diskussion om hur vi kan förstå nationer. På några ställen i avhandlingen blir den här avsaknaden påtaglig. På vilket sätt, för vilka och i vilka sammanhang blir t.ex. IKEAS möbler (s. 121) – inte sällan tillverkade i låglöneländer i Östasien, distribuerade i globala nätverk och delvis anpassade efter regionala marknader – till ”national objects”? Hur ”representerar de en nationell tillhörighet till hemlandet som sådant” (ibid., min övers.)? Och där Ghasan Hage i citatet på sidan 137 säger att vi genom nationella medier ”inte hör om nationen, utan hör *nationen*” – så menar Woube själv att media ”förmedlar” (alltså snarare än gör) nationen (s. 136). Till och med en av de intervjuade pekar på nationen som en konstruktion: på sidan 140 säger Markus om Sverige att ”[D]et är bara en karta. En kartbild – Sverige”. Dessa frågor hade tjänat på att utvecklas, eftersom själva rörelsen fram och tillbaka mellan olika nationella territorier upptar en så viktig plats i analysen. Faktum är att författaren i slutsatserna menar att den transnationella tillhörigheten blir en *komensation* för en förlorad nationell (s. 191–192), och därmed tycks mena att nationen svarar mot ett slags grundläggande behov. Kanske är det så, men för att bedöma rimligheten i det hade jag som läsare behövt veta mer om hur Woube ser på vad de där nationerna är och vad de gör.

Finding One's Place kan liknas vid ett prisma som bryter sitt undersökningsobjekt i flera olika färger. Fördelen är att vi får en mångfacetterad bild av vad tillhörighet kan innebära. Nackdelen är att varje analytisk ingång (vid sidan av det genomgående fenomenologiska temat) får ungefär ett kapitel på sig. Med andra ord: dels rör sig analyserna ibland på ytan, dels undrar jag vad som hänt om begrepp och perspektiv från ett kapitel hade prövats också i ett annat. Under läsningen tänkte jag ibland att två, eller kanske tre, av de ingångar som nu utgör kapitlen, hade räckt för en avhandling, med en fördjupad analys som vinst. Sammanfattningsvis ska dock sägas att *Finding One's Place* ger intrycket av ett ambitiöst och gediget arbete, från redogörelsen för arbetsprocessen i fält till det slutgiltiga resultatet i form av en språkligt välbearbetad bok. Avhandlingen fyller inte bara en etnologisk kunskapslucka kring livsstilsmigration, utan uppvisar också en teoretisk och analytisk nyfikenhet. Och däri utgör *Finding One's Place* ett intressant bidrag till etnologisk forskning om migration, transnationell rörlighet och erfarenhet.

Sverker Hyllén-Cavallius, Stockholm

Elisabeth Wollin Elhouar: *Tillhör vi Sveriges framtid? En etnologisk studie av vardag och hållbarhet i norrländsk glesbygd*. Stockholms universitet, Institutionen för etnologi, religionshistoria och genusvetenskap, Stockholm 2014. 218 s. English summary. ISBN 978-91-7649-052-5.

Det finns idag en dominerande politisk diskurs om Norrlands inland som tärande, improduktivt och bidragsberoende. Genom långa avstånd till centrum för service och kommers, vård och omsorgsinrättningar, få arbetstillfällen, avsaknad av utbildningsmöjligheter, undermålig infrastruktur, avfolkning och demografisk obalans orsakad av en alltmer åldrande befolkning, uppfattas glesbygden som socialt ohållbart. Det talar till och med om hållbar avveckling av lands-